

АКТУАР МОЛИЯ ВА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ

Vol. 4 Issue 01 | pp. 133-141 | ISSN: 2181-1865
Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

Г'АЛЛАЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИДА ТРАНСФЕРТ БАНО БЕЛГИЛАШНИ УСУЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich,
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti mustaqil izlanuvchi, ulugbek1983.05@gmail.com

Yuldashev Sherali Xaitovich,
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti mustaqil izlanuvchi

***Annotatsiya.** Maqolada g'allachilik klasterlari javobgarlik markazlari o'rtasida bo'ladigan hisob-kitoblarda qo'llaniladigan transfert baholarni belgilashning tashkiliy-uslubiy jihatlari jihatlari atroflicha tahlil qilinib, g'allachilik klasterlarda transfert baholarni belgilashning maqbul usuli taklif etilib, javobgarlik markazlari faoliyatini baholash orqali boshqaruv qarorlari samaradorligini oshirish masalalari yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** klaster, g'allachilik klasteri, transfert baho, javobgarlik markazlari, shartnomaviy bozor bahosi, tannarx plyus foyda, daramad, xarajat, moliyaviy natija, foyda.*

АНАЛИЗ МЕТОДОВ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПЕРЕДАЧНОЙ ЦЕННОСТИ В ЗЕРНОВЫХ КЛАСТЕРАХ

Ешмуратов Улуғбек Ташмуратович
Юлдашев Шерали Хаитович

Самаркандский государственный университет ветеринарной медицины,
животноводства и биотехнологий

Абстракт: В статье подробно анализируются организационно-методические аспекты определения трансфертных цен, используемых при расчетах между центрами ответственности зернопроизводственных кластеров, предлагается оптимальный метод определения трансфертных цен в зернопроизводственных кластерах, а также принимаются управленческие решения путем оценки деятельности центров ответственности, освещены вопросы повышения эффективности.

Ключевые слова: кластер, зерновой кластер, трансфертное ценообразование, центры ответственности, контрактное рыночное ценообразование, затраты плюс прибыль, выручка, себестоимость, финансовый результат, прибыль.

ANALYSIS OF TRANSFER VALUE DETERMINATION METHODS IN CEREAL CLUSTERS

Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich

Yuldashev Sherali Xaitovich

Samarkand State University of Veterinary Medicine,
Animal Husbandry and Biotechnology

Abstract. In the article, the organizational-methodical aspects of determining the transfer prices used in the calculations between responsibility centers of grain production clusters are thoroughly analyzed, an optimal method of determining transfer prices in grain production clusters is proposed, and management decisions are made by evaluating the activity of responsibility centers. issues of increasing efficiency are highlighted.

Key words: cluster, grain cluster, transfer pricing, responsibility centers, contract market pricing, cost plus profit, revenue, cost, financial result, profit.

1. KIRISH

Iqtisodiyot tarmoqlarini, jumladan qishloq xo'jaligida yer, suv, mehnat va moddiy resurslardan samarali foydalanish asosida jadal rivojlantirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va qishloq aholisi turmush farovonligini oshirishning asosiy omili hisoblanadi. Shuning uchun, O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha qabul qilanayotgan strategik dasturlarda bunga alohida e'tibor berilmoqda. Jumladan, qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha 2024 yilda quyidagi vazifalar rejalashtirilgan: "Bir gektardan olinadigan o'rtacha daromadni 4,3 ming dollarga, qishloq xo'jaligi eksport hajmini 2,5 milliard dollarga, g'alla bo'yicha 69,0 sentnerga yetkazish, zamonaviy resurs tejamkor texnologiyalarni g'alla maydonlarining 33 foizida joriy etish, qo'shimcha 91 ming gektar yer maydonini zamonaviy suv tejaydigan texnologiyalarni qo'llash, 2,5 million tonna quvvatga ega bo'lgan 11 ta yangi agrologistika markazlari faoliyatini yo'lga qo'yish" [1].

Qishloq xo'jaligining g'allachilik tarmog'i oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarishda tarmoqni raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan islohotlarni yangi bosqichga olib chiqish, ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash, g'allachilikni investitsiyaviy jozibadorligini oshirish, g'alla donini birja savdolarida cheklovlersiz sotishga imkon yaratish va moddiy rag'batlantirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish muammolari g'allachilik agroklastarlari faoliyatining kun tartibiga chiqadi.

Ushbu muammolar g'allachilik agroklastarlari har bir javobgarlik markazlari faoliyatini nazorat qilish, baholash, ular o'rtasida bo'ladigan iqtisodiy munosabatlarni takomillashtirish, xarajatlar va daromadlar hisobini to'g'ri yo'lga qo'yish orqali hal etiladi.

Bugungi kunda g'allachilik klasterlarida yuz beradigan xo'jalik operatsiyalarining asosiy qismi javobgarlik markazlariga to'g'ri keladi. Har bir javobgarlik markazlarida turli xo'jalik operatsiyalari amalga oshiriladi. Javobgarlik markazlari bir-birlari bilan iqtisodiy munosabatda bo'lib, bu iqtisodiy munosabatlar asosan bir javobgarlik markazi mahsulotini ikkinchi javobgarlik markazi tomonidan xomashyo sifatida foydalanishi natijasida yuzaga keladi. Ushbu javobgarlik markazlar yuridik jihatdan mustaqil bo'lmasada, yuritadigan faoliyatlari bo'yicha nisbatan mustaqil hisoblanadi. Natijada, har bir javobgarlik markazlari faoliyati natijalarini agroklastar tomonidan baholashda, ularning moliyaviy natijasi muhim hisoblanadi. Moliyaviy natijani aniqlash uchun

javobgarlik markazlari daromadlarini aniqlashda ularning mahsulot (ish, xizmat)lariga ichki baho belgilash lozim. Bu ichki baho, hozirgi kunda buxgalteriya boshqaruv hisobida transfert baho hisoblanadi.

Olib borilgan tadqiqot natijalari, g'allachilik klasterlarida transfert baholarni tarmoq xususiyatlarini hisobga olgan holda belgilash, transfert baholar asosida javobgarlik markazlari xarajati va daromadini aniqlash hamda moliyaviy natijasi bo'yicha faoliyatini baholash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

2. MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Transfert baho bo'yicha ilmiy-uslubiy manbalarni tahlili, transfert baholarni soliq solish nuqtai nazaridan hamda bir korxonalar javobgarlik markazlari o'rtasida o'zaro bo'ladigan hisob-kitoblarda qo'llaniladigan transfert baholarni farq qilishini ko'rsatmoqda. Tadqiqotimiz bir korxonalar javobgarlik markazlari o'rtasida o'zaro bo'ladigan hisob-kitoblarda qo'llaniladigan transfert baho bo'yicha bo'lib, keyingi bo'limlarda shu haqda so'z yuritiladi.

“Transfert bahosi - bu aloqador tomonlar o'rtasidagi operatsiyalarda narxlash (baholash). Transfert baholar, odatda, bir guruh kompaniyalar (turdosh shaxslar guruhi) umumiy foydasini soliq solish qulayroq yurisdiksiyalarda joylashgan kompaniyalar foydasiga qayta taqsimlanishining oldini olish uchun fiskal organlar tomonidan nazorat qilinadi” [15].

Kanadalik professor Entoni Atkinson korxonalar ichidagi javobgarlik markazlarining bir-biri bilan bo'ladigan iqtisodiy munosabatlarida transfert baholarni qo'llanilishini ta'kidlab, unga quyidagicha ta'rif bergan: “transfert baho – bu javobgarlik markazlari o'rtasida o'tkaziladigan mahsulotlar (tovarlar, xizmatlar) narxlarini aniqlashda korxonalar foydalanishi mumkin bo'lgan mexanizmlar va usullar to'plamidir. Shuningdek, transfert bahoni belgilashning quyidagi usullari mavjud:

1. Bozor bahosi asosida;
2. Xarajat asosida;
3. Shartnoma asosida;

4. Tartibga solinadigan asosda, tomonlar kelishuviga ko'ra” [3.- b.782-783].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) (the Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD)ning transfert baholar bo'yicha tavsiyalari amaldagi usullarni ikkita guruhini ajratadi:

1. Tranzaksiya tahliliga asoslangan usullar:

- taqqoslanadigan nazoratsiz baholar usuli (comparable uncontrolled price method);
- keyingi sotish bahosi usuli (resale price method);
- “xarajatlar plyus” usuli (cost plus method).

2. Foyda tahliliga asoslangan usullar:

- foydani taqsimlash usuli (transactional net margin method);
- sof foyda usuli (transactional profit split method) [2].

Agroklasterning ichki sotish jarayoni, ya'ni bir javobgarlik markazdan ikkinchi javobgarlik markazga mahsulot, ish va xizmatlar o'tkazilganda qo'llaniladigan ichki baho (transfert baho) bo'lganligi uchun, bunda quyidagi mualliflar fikrlarini ham keltirib o'tamiz.

Professor M.Z.Pizengols transfert baholar faqat boshqaruv hisobi qo'llanilishini qayd etib o'tgan. "Agar moliyaviy buxgalteriya hisobida materiallarni sotib olish va mahsulotlarni sotish uchun real narxlar qo'llanilsa, boshqaruv hisobida "transfer baholari" keng qo'llaniladi, ya'ni tashkilotning ichki tarkibiy bo'linmalari o'rtasidagi mahsulot, ishlar va xizmatlarni bir-biriga o'tkazishda hisob-kitoblarda qo'llaniladigan shartli baholar" [5.-b.3-4].

Shuningdek, transfert bahoni korxonada ichidagi tarkibiy bo'linmalar o'rtasidagi hisob-kitoblarda qo'llaniladigan baho ekanligini V.E.Kerimov ham ta'kidlab o'tgan bo'lib, unga quyidagicha ta'rif bergan: "Transfert baho bir korxonada ichida bir javobgarlik markazidan boshqa javobgarlik markaziga beriladigan mahsulot (materiallar, yarim tayyor mahsulotlar, tayyor mahsulotlar) yoki xizmatlar bahosini aniqlash uchun, faqat korxonada ichida foydalaniladigan bahodir" [4.-b.127].

Umuman olganda, boshqaruv buxgalteriya hisobi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan O'zbekistonlik iqtisodchi-olimlar ham transfert baho bo'yicha tadqiqotlarida shunga o'xshash fikrlarni bildirishganlar.

Professorlar B.A.Xasanov va A.A.Xashimovlar fikricha: "Transfert baho korxonada ichida bir javobgarlik markazidan boshqa javobgarlik markaziga o'tkaziladigan mahsulot (materiallar, yarim tayyor mahsulotlar, tayyor mahsulotlar) yoki xizmatlar bahosini aniqlash uchun foydalaniladigan bahodir" [8.-b.213].

Professor A.X.Pardaev va Z.A.Pardaevalar ham shunga yaqin bo'lgan fikrni bildirishgan: "Transfert baho - xo'jalik yurituvchi subyektning ichki o'tkazish bahosi. Xo'jalik yurituvchi subyekt bo'linmalari va segmentlari o'rtasida buyumlar va xizmatlar uzatiladigan baho. Bozor miqyosida o'rnatilishi, tannarxga asoslanishi yoki kelishilgan bo'lishi mumkin" [7.-b.390].

3. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishda qo'llaniladigan kuzatish, taqqoslash, mutloq va nisbiy farqni aniqlash usullaridan foydalanildi.

Kuzatish metodi - bu o'rganiladigan jarayonlar haqida axborotlarni to'plash jarayoni hisoblanadi. Ushbu metod yordamida qishloq xo'jalik korxonalarida sotish jarayoni, sotilgan mahsulotlar, sotish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar va sotishning moliyaviy natijalari kabi jarayonlarni statistika jihatdan o'rganish, ya'ni ularning belgilari orasidagi bog'lanishlarni miqdoriy ifodalab, to'plamda namoyon bo'ladigan statistik qonuniyatlarni aniqlash uchun dastlab ular haqida, o'rganilgan obyektlar to'g'risida boshlang'ich axborotlar materiallari to'planadi.

Taqqoslash metodi - bunda har bir iqtisodiy hodisalar va jarayonlar ma'lum ko'rsatkichlari bo'yicha taqqoslanib, chetlanishlar aniqlanib, ma'lum bir xulosaga kelinadi, tegishli boshqaruv qarorlari qabul qilinadi. Taqqoslash metodi yordamida, qishloq xo'jalik korxonalarida erishilgan natijalar o'tgan yillar bilan, xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritish amaldagi normativ hujjatlar va buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari bilan taqqoslanib, tegishli xulosalar olinadi.

Mutloq va nisbiy farqni aniqlash usul - tadqiqot jarayonida o'rganilayotgan hodisa yoki jarayonlar ko'rsatkichining haqiqiy holatini oldingi davrlardagi ko'rsatkichlar bilan solishtirish natijasini mutloq va nisbiy ko'rsatkichlarda aks ettirishdir. Maqolada ushbu

usul yordamida sotilgan mahsulot (ish, xizmat)lar moliyaviy natijasi, sotish xarajatlari taqsimlanib, olingan moliyaviy natija bilan mutloq va nisbiy farqlari aniqlanib, olingan natijalar bo'yicha tegishli takliflar berildi.

Maqolaning nazariy va metodologik asosi qishloq xo'jaligini rivojlanishiga oid respublikada ishlab chiqilgan umumiy strategiya, mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning qishloq xo'jaligiga doir qabul qilgan farmonlari hamda tadqiqot mavzusiga oid ilmiy-metodologik adabiyotlar bo'lib hisoblanadi.

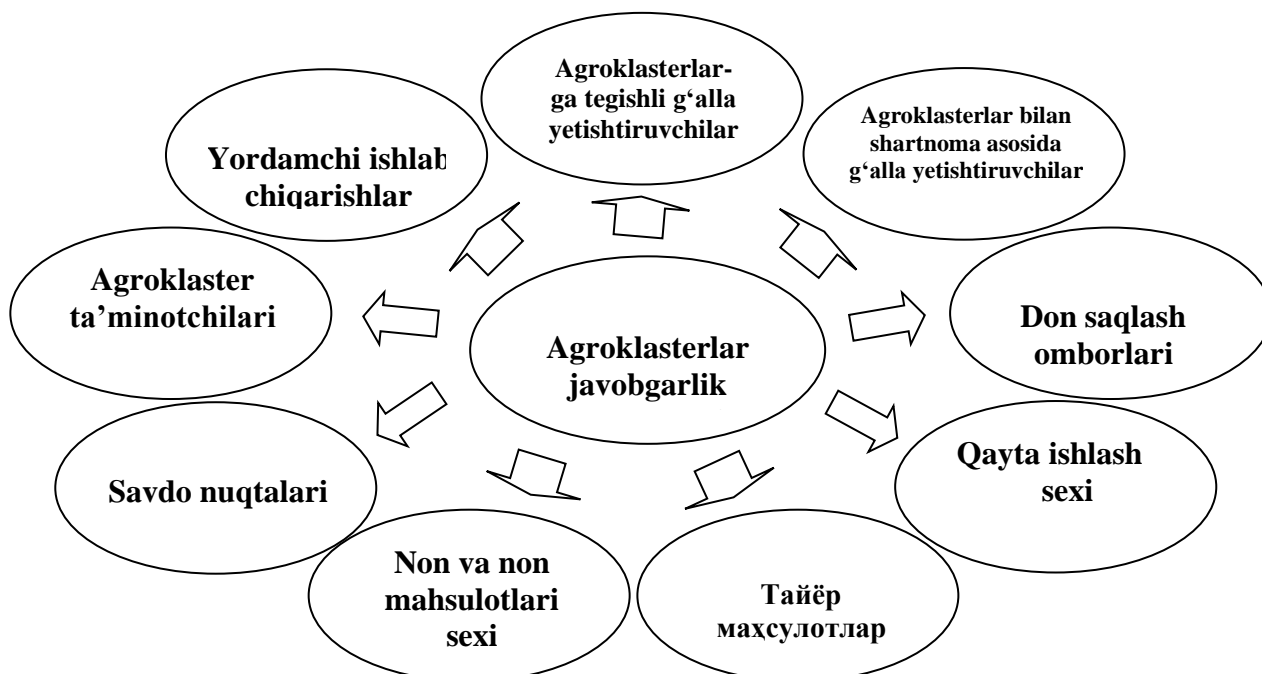
Axborot bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlaridan foydalanildi.

4. TAHLIL VA NATIJALAR

G'allachilik tarmog'ida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida shakllangan g'allachilik agroklasterning huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy munosabatlarning muntazam ravishda takomillashtirib borilishi natijasida keyingi yillarda g'alla ishlab chiqarish yildan-yilga oshib bormoqda. G'allachilik mahsulotlarini yetishtirishdan boshlab, uni iste'molchiga yetkazish bir qancha jarayonlarni o'z ichiga olib, ushbu jarayonlarni bir xo'jalik yurituvchi subyektda birlashtirish natijasida xo'jalik yuritishning shakli sifatida g'allachilik agroklasteri tashkil etildi.

"Agroklaster – qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish, qayta ishlash va sotish jarayonlarini yagona zanjirga birlashtirish va yuqori texnologik innovatsiyalardan foydalanish bilan bir qatorda, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ichki va tashqi bozorda raqobatbardoshligini oshirish, qishloq joylarda infratuzilma majmuini shakllantirish va rivojlantirish, qishloq aholisini ish bilan bandligi darajasi va daromadlarini oshirish hamda kelajakda qishloq xo'jaligi mahsulotlari sifati va ekologik muhitni yaxshilashda faoliyat yuritadigan xo'jalik yuritish subyektlaridan tarkib topadi" [6.-b.19].

G'allachilik klasterlarida mahsulot ishlab chiqarish va uni tayyor mahsulot sifatida iste'molchilarga yetkazishi jarayonida, bir qancha javobgarlik markazlari ishtirok etadi. Bular quyidagi javobgarlik markazlaridan iborat (1-rasm).

1-rasm. G'allachilik klasterlarining javobgarlik markazlari.

G'allachilik klasterlari javobgarlik markazlarining o'zaro iqtisodiy munosabatlari (biri mahsulotini xomashyo sifatida ikkinchisiga o'tkazganda) jarayonida transfert baholarni belgilashning bir qancha usullari mavjud bo'lib, ushbu usullardan maqbulini aniqlab olish va qo'llash muhim o'rin tutishi dolzarb hisoblanadi. Transfert bahoni belgilashni xalqaro amaliyotda ham, milliy amaliyotda ham bir qancha usullari mavjud bo'lib, ulardan asosan to'rt usuldan ko'proq foydalanilishi iqtisodchi-olimlar A.X.Pardaev va Z.A.Pardaevalar tomonidan qayd etib o'tilgan: "Baho belgilash usullari:

1. O'zgaruvchan xarajatlar usuli
2. Yalpi foyda usuli
3. Sotish rentabelligi usuli"
4. Aktivlar rentabelligi usuli" [7.-b.285].

Bu haqda professorlar B.A.Xasanov va A.A.Xashimovlar ham o'z fikrlarini quyidagicha ifodalashgan: "Korxonada ichki bo'limlari o'rtasida transfert baholarni shakllantirishda uni belgilash usullariga alohida e'tibor qaratish zarur. Transfert baholarni belgilashning quyidagi usullari mavjud:

- bozor bahosi;
- to'liq tannarx plyus foyda (to'liq tannarxdan %)
- o'zgaruvchan xarajatlar plyus foyda (o'zgaruvchan xarajatlardan %)
- tomonlarning o'zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho;
- to'lik yoki qisqartirilgan tannarx.

Korxonada boshqaruvchilari, bo'linma-sotuvchilar va bo'linma-xaridorlarning talablariga birdek javob beradigan yagona transfert baho mavjud emas. Amaliyotda korxonalarining bir qismi shartnomaviy bozor bahosidan transfert baho sifatida foydalanadi, boshqa bir qismi esa "to'liq tannarx plyus foyda" usulidan foydalanishni afzal ko'radi" [9.-b.222].

Olib borilgan tadqiqotlarimiz natijasida, agroklastarlarda yuqorida qayd etib o'tganimizdek, bir necha javobgarlik markazlari bo'lib, ularda transfert bahoning "bozor bahosi", "tomonlarning o'zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho" va "tannarx plyus foyda" usullari qo'llaniladi (1-jadval).

1-jadval

G'allachilik klasterlarida transfert bahoni shakllantirishda qo'llaniladigan usullar¹.

Javobgarlik markazi (sotuvchi)	Javobgarlik markazi (oluvchi)	Transfert bahoni belgilash usuli
G'alla (don) yetishtiruvchilar	Don saqlash omborlari	Bozor bahosi
Don saqlash omborlari	Qayta ishlash sexi	Tannarx plyus foyda
Qayta ishlash sexi	Tayyor mahsulot ombori	Tannarx plyus foyda
Tayyor mahsulot ombori	Non va non mahsulotlari sexi	Tannarx plyus foyda

¹ Muallif tadqiqotlari asosida tuzilgan.

Non va non mahsulotlari sexi	Savdo nuqtalari	
Yordamchi ishlab chiqarish	G'alla (don) yetishtiruvchilar	Tannarx plyus foyda
	Don saqlash omborlari	
	Qayta ishlash sexi	
	Tayyor mahsulot ombori	
	Non va non mahsulotlari sexi	Tomonlarning o'zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho
	Savdo nuqtalari	
G'allachilik klasteri ta'minotchilari	G'alla (don) yetishtiruvchilar	Bozor bahosi
	Don saqlash omborlari	
	Qayta ishlash sexi	
	Tayyor mahsulot ombori	
	Non va non mahsulotlari sexi	
	Savdo nuqtalari	

G'allachilik klasterlarida transfert bahoni shakllantirishning "bozor bahosi" usulini qo'llash ancha qulay bo'lib, bunda transfert baho bozorda shakllangan bahoga tenglashtirib olinadi. Ushbu usulni kamchilik tomoni shundan iboratki, bozor bahosi talab va taklifdan kelib chiqib shakllanganligi tufayli, mavsumiy xarakterning ta'sirida tez o'zgaruvchan bo'ladi.

Transfert baho "tannarx plyus foyda" usuli asosan javobgarlik markazlari xarajatlar uchun javobgar bo'lganda qo'llaniladi. Biroq, bu usul mablag'larni tejash imkoniyatini pasaytiradi, ya'ni haqiqiy tannarx qancha yuqori bo'lsa, sotuvchi javobgarlik markazi sotish bahosini shuncha baland belgilaydi. Shuning uchun, ushbu usulda transfert bahoni belgilash vaqtida agroklaster tarkibiga kiruvchi javobgarlik markazlarini foyda yoki investitsiya markazlari sifatida emas, balki xarajatlar markazlari sifatida qarash lozim bo'ladi.

G'allachilik klasterlarda transfert baho belgilashning "Tomonlarning o'zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho" usuli ham qo'llaniladi. Bu asosan, qishloq xo'jaligi mahsulot yetishtiruvchilardan mahsulotlar (xomashyo) sotib olinganda qo'llaniladi. Bu usulni afzalligi, klasterlar xomashyo sifatida sotib oladigan mahsulotlarning asosiy qismi klaster bilan shartnoma asosida faoliyat yuritayotgan fermer xo'jaliklarida yetishtiriladi. Ular mahsulotini klasterga erkin shartnomaviy bahoda sotadilar.

Shunday qilib, g'allachilik klasterlarida transfert baho belgilash usullarini maqbulini aniqlash, ularni javobgarlik markazlarining o'zaro hisob-kitoblarida qo'llash, har bir javobgarlik markazlari faoliyatini baholash imkonini yaratib, klasterlarda boshqaruv qarorlari samaradorligini oshirib, barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

5. XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotlar tahlili, g'allachilik klasterlarda baho siyosatini ishlab chiqilmaganligi, javobgarlik markazlarini bir-biri bilan iqtisodiy munosabatlarda foydalaniladigan transfert bahoni belgilash usullari aniq belgilab qo'yilmaganligini ko'rsatmoqda.

G'allachilik klasterlarida javobgarlik markazlarining bir-biri bilan bog'liqligi, birining barqaror faoliyati ikkinchisining faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini hisobga olgan holda, tranfert bahoni belgilashda "bozor bahosi" usulini qo'llash maqsadga muvofiq bo'ladi.

G'allachilik klasterlarida ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilash usullarini takomillashtirish bo'yicha olib borgan tadqiqotlarimiz natijasida quyidagilarni taklif qilamiz:

- baho siyosatini ishlab chiqish va ichki sotish jarayonida, bir javobgarlik markazidan ikkinchi javobgarlik markaziga mahsulotlar o'tkazilganda yoki ish va xizmatlar ko'rsatilganda transfert bahoni belgilashda qo'llaniladigan usulni aniq belgilab olish;

- transfert baho belgilashda "bozor bahosi" usulini qo'llash, bunda javobgarlik markazlarini xarajatlar markazlari sifatida qarab, bozor bahosi talab va taklifdan kelib chiqib shakllanganligi tufayli, mavsumiy xarakterning ta'sirida tez o'zgaruvchan bo'lishini hisobga olish;

- har bir javobgarlik markazlari faoliyatini belgilangan transfert baholardan foydalanib, moliyaviy natijalarini aniqlash orqali baholash tizimini yo'lga qo'yish.

Takliflarimizni amaliyotda qo'llanilishi, respublikada xo'jalik yuritishni yangi shakli hisoblangan g'allachilik klasterlarida boshqaruv hisobini rivojlantirishga hissa qo'shib, javobgarlik markazlari faoliyatini baholash va nazorat qilish bo'yicha boshqaruv qarorlari samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasini 2023 yilda sifatli va o'z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-300-son Qarori. www/Lex.uz

2. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2017 | en | OECD. www.oecd.org. Дата обращения: 6 марта 2021. Архивировано 8 марта 2021 года.

3. Аткинсон Э.А., Банкер Р.Д., Каплан Р.С., Янг М.С. Управленческий учёт. — 3-е издание. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. — 874 с. — ISBN 5-8459-0635-0

4. Керимов В. Э. Бухгалтерский учет на производственных предприятиях: Учебник.-2-е изд., изм. и доп. - М.: Издательский Дом «Дашков и К⁰», 2002. —368 с.

5. Пизенголец М. З. Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве: Учебник.- М.: "Финансы и статистика", Т.2., 4-е изд., перераб. и доп. 2002. с.400.

6. Murodov Ch., Hasanov Sh., Murodova M. Agroklaster: tashkil etishning nazariy asoslari// Iqtisod va moliya, 2014. №2. 19-21 b.

7. Pardayev A.X., Pardayeva Z.A. Boshqaruv hisobi -T.: "TAFAKKUR" nashriyoti, 2014. - 396 b.

8. Хасанов Б.Ф., Хашимов А.А. Бoшқарув ҳисоби: Олий ўқув юртлири учун дарслик. -Т.: "Янги нашр" нашриёти, 2011. - 312 б.

9. Xasanov B., Xashimov A. Boshqaruv hisobi. -T: Cho'lpon nomidagi NMIU nashriyoti, 2013 yil. -312 b.

10. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). Improving the analysis of financial results in agroclusters. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(9), 310-316.

11. Alikulov, A., & Abduraxmonov, F. (2023). Qishloq xo'jalik korxonalarida yakuniy moliyaviy natijalar hisobini takomillashtirish. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 174-181.
12. Alikulov, A. I., & Bakhriev, M. (2023). IMPROVING THE ACCOUNTING OF THE COSTS OF MODERNIZATION AND REPAIR OF KEY EQUIPMENT IN AGROCLUSTERS. *International Journal Of Literature And Languages*, 3(11), 14-19.
13. Tashmurotovich, E. U. (2023). Accounting and audit improvement of ready sale products in agrocluster. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 649-657.
14. Eshmuradov, U. B. (2023). Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.// yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz
15. ESHMURADOV, U. T., & ALIKULOV, A. I. (2014). IMPROVEMENT ACCOUNTING OF SALES AGRICULTURAL PRODUCTS ON FARM ENTERPRISES. *SEA: Practical Application of Science*, 2(3).
16. Tashmurotovich, E. U. (2023). Improvement accounting of process realization in farm enterprises. *Journal of veterinary science*, 6(5), 20-28.
17. Ixtiyorovich, Q. L. A., Shavkat o'g'li, I. R., & Tashmurotovich, E. U. B. (2023). XARAJATLAR HISOBIDA QO'LLANILADIGAN ATAMALAR MOHIYATI TAHLILI VA ULARNI TIZIMLASHTIRISH. *MASTERS*, 1(1), 127-131.
18. Википедия. Свободная энциклопедия.
<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%>
19. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

